

Проаналізовані особливості організації нотаріату та нотаріальної діяльності в двох країнах – США та Великобританії – дозволяють говорити про певну їх специфічність та своєрідність, проте безсумнівно видається подібність принципів організації досліджуваної інституції в цих країнах, схожість їх функцій та спрямованість компетенції нотаріусів, подібність процедур допуску до заняття нотаріальною діяльністю. В світі сказаного та з урахуванням інтернаціоналізації цивільного обігу та глобального зближення країн – представниць різних правових сімей, різних типів нотаріальної організації, вкрай необхідним видається необхідність подальшого дослідження нотаріатів різних країн з метою запозичення позитивного досвіду у вітчизняний нотаріат та визначення можливих шляхів розвитку українського законодавства в цій сфері. Підсумовуючи сказане, відмітимо, що англоамериканський варіант розвитку нотаріату не може бути виключений із списку альтернатив при визначенні можливого шляху

реформування національної системи нотаріальних органів. Оскільки це дозволить зробити нотаріат більш професійним, конкурентноздатним та набути йому гідне місце в правовій системі України.

1. Бігун В. Отримання допуску до юридичної практики в США // Юридичний журнал. – 2002. – № 3. 2. Бондарева М. Особливості організації системи нотаріальних органів в країнах латинського нотаріату // Право України. – 2006. – № 2. – С. 76–78. 3. Гончар І. Будет наука для нотариусов // Юридическая практика. – 2005. – 11 жовтня. – С. 8. 4. Корошин Е. Богатенький нотариат, или Внебратный сын закона // Нотариальный вестник. – 2002. – № 5. – С. 31. 5. Кравченко Т. К вопросу о модельном законодательстве // Юриспруденция: теория і практика. – 2005. – № 11. 6. Мілорава М. Нотариат та нотаріальна діяльність у Сполучених Штатах Америки // Юриспруденція: теорія і практика. – 2005. – № 7. 7. Jowitt's Dictionary of English Law (second ed.), 1977. – p. 1069. 8. Halsbury's Laws of England (4-th ed.). – Vol. 34. – p. 201. 9. Martin Silverman. He Work of English Notary. Bulletin of the ASN Annual Conference, 2001. 10. R. Brooke, Brooke's Notary: Notarial Office and Practice in England and Overseas. – 10-th ed. – London, Stevens&Sons.-1988.

Надійшла до редколегії 15.05.06

Г. Пономаренко, канд. пед. наук

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджуються поняття та система заходів забезпечення внутрішньої безпеки держави.

The concept and national security measures are examined in the article.

Становлення в Україні демократичної правової держави вимагає не тільки належного законодавчого врегулювання прав і свобод людини і громадянина, але і створення реальних можливостей для їх практичної реалізації. Саме в цій площині лежить проблема забезпечення громадської безпеки, різновидом якої є безпека пожежна, що безпосередньо впливає на стан захищеності прав і свобод громадян. У зв'язку з цим науково-теоретичне осмислення проблем забезпечення пожежної безпеки в наш час важливе як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Варто зазначити, що різні проблемні питань у цій сфері були предметом досліджень А.В. Антонова, В.А. Доманського, В.В. Колеснікова, В.О. Коновалова, І.Г. Куца, В.К. Окняна, В.Г. Палюха, В.П. Тихого, Л.А. Ушакова та інших науковців, які зробили значний внесок у розробку методологічних, організаційних, технічних та правових засад забезпечення пожежної безпеки. Разом з тим, не дивлячись на інтенсивність та широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам зазначеної діяльності, у сфері забезпечення пожежної безпеки залишається багато невирішених проблем, що обумовлює актуальність обраного напрямку наукового пошуку. Метою цієї статті є уточнення поняття та змісту діяльності щодо забезпечення пожежної безпеки в державі, для чого необхідно сформулювати визначення понять "пожежна безпека" та "забезпечення пожежної безпеки"; попередньо визначити та проаналізувати заходи щодо забезпечення пожежної безпеки; надати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів із зазначених питань.

Не можна визнати нормальним той факт, що у Законі України "Про пожежну безпеку" [1] відсутнє саме визначення поняття пожежної безпеки, те ж саме стосується і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини у цій сфері. У ст.2 згаданого Закону, яка так і називається – "Забезпечення пожежної безпеки", лише зазначено, що "забезпечення пожежної безпеки є складовою частиною виробничої та іншої діяльності посадових осіб, працівників підприємств, уста-

нов, організацій та підприємств". У цій статті законодавець лише визначає коло осіб, які відповідають за забезпечення пожежної безпеки (посадові особи, працівники підприємств, установ, організацій та підприємств, органи архітектури, замовники, забудовники, проектні та будівельні організації, квартиронаймачі і їх власники) у певних сферах життєдіяльності чи об'єктах (підприємствах, установах та організаціях, населених пунктах, будівлях, спорудах, жилих приміщеннях державного, громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів).

В науковій літературі пропонуються різні визначення цього поняття. Так, В.К. Окнян визначає пожежну безпеку як практику виконання вимог нормативних документів, які регулюють діяльність людини щодо безпечного використання в суспільстві пожежонебезпечних речовин і матеріалів [2, с. 10]. На думку І.Г. Куца, пожежна безпека – "це стан захищеності від пожеж особи, майна, всього суспільства і держави" [3, с. 52]. Б.Є. Касимов під пожежною безпекою розуміє "систему соціально-економічних і організаційно-правових заходів, спрямованих на охорону власності, захист життя, здоров'я і майна громадян, народногосподарського комплексу, пам'яток історії і культури, а також навколишнього середовища і природних багатств від пожеж і пов'язаних з ними небезпек [4, с. 35]. В.В. Колесніков під пожежною безпекою пропонує розуміти "сукупність урегульованих нормативно-правовими актами суспільних відносин, спрямованих на попередження можливості виникнення пожежі, запобігання можливості впливу небезпечних факторів пожежі на людей і матеріальні цінності, а також на створення умов, які сприяють гасінню пожеж" [5, с. 23]. В.А. Доманський крім поняття пожежної безпеки, під якою він розуміє "стан захищеності людини, матеріальних цінностей, об'єктів, суспільства і держави від пожеж", і яку він відносить до складових національної безпеки держави [6, с. 116], з чим ми повністю погоджуємося, запропонував цілу низку інших термінів у цій сфері, серед яких: "безпека", "техногенна безпека", "природна безпека", "пожежна охорона", "вимоги поже-

жної безпеки", "примусовий захід", "експертиза з питань пожежної безпеки", "пожежно-рятувальна служба", "оперативно-тактичні дії підрозділів пожежно-рятувальної служби", "розслідування пожежі", "пожежно-технічна експертиза" та інші [6, с. 115–123].

Підкреслюючи наукову та практичну значущість наведених визначень поняття пожежної безпеки, варто все ж зазначити, що вони не охоплюють всіх аспектів цієї проблеми, тобто є неповними. Крім того, деякі із запропонованих авторами визначень у цій сфері уже мали відповідне нормативне закріплення [6, с. 115–123]. Поняття пожежної безпеки вміщає у собі багато аспектів, а саме: соціальний, економічний, правовий, технічний, медичний, екологічний та інші, тому завжди буде існувати загроза його неоднозначного тлумачення. В науковій літературі багато написано про економічні та технічні проблеми пожежної безпеки, правові (матеріальні та процесуальні) проблеми попередження, виявлення, розслідування правопорушень, які призвели до виникнення пожежі. Проте поняття пожежної безпеки як складової частини (напряму, виду) забезпечення національної безпеки у науковій літературі не розглядалось, наслідком чого є невіднесення пожеж та їх наслідків до реальних і потенційних загроз національній безпеці України, про що мова йтиме пізніше.

На нашу думку, пожежну безпеку необхідно визначити як вид (напрямок) національної безпеки, яка полягає у захищеності життя та здоров'я людей, майна та інших цінностей фізичних та юридичних осіб, національного багатства і навколишнього природного середовища, за якої забезпечуються своєчасне попередження, виявлення, припинення і нейтралізація пожеж та їх наслідків.

Що стосується поняття забезпечення пожежної безпеки, то його нормативне визначення також відсутнє. Більше того, незважаючи на те, що в науковій літературі воно досить часто вживається, вчені не також пропонують його визначення. Аналіз ст.2 Закону України "Про пожежну безпеку", яка так і називається "Забезпечення пожежної безпеки", дозволяє зробити висновок, що під забезпеченням останньої законодавець розуміє лише обов'язки певних суб'єктів щодо дотримання нормативних вимог у цій сфері (посадових осіб, працівників підприємств, установ, організацій та підприємців, органів архітектури, замовників, забудовників, проектних і будівельних організацій, квартирознавців і власників). Проте крім обов'язку дотримання вимог пожежної безпеки, її забезпечення передбачає використання правових, економічних, соціальних, технічних, кадрових, екологічних та інших заходів держави (державних та громадських органів, організацій), які спрямовані на захищеність життя та здоров'я людей, їх майна, національного багатства і навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим забезпечення пожежної безпеки доцільно визначити як сукупність правових, економічних, технічних та інших заходів, які здійснюються державними та громадськими органами (організаціями), а також окремими особами під час виконання чи забезпечення виконання правил пожежної безпеки.

Як зазначено у Законі України "Про пожежну безпеку", її забезпечення є невід'ємною частиною державної діяльності щодо охорони життя та здоров'я людей, національного багатства і навколишнього природного середовища. Тобто, об'єктами забезпечення пожежної безпеки на законодавчому рівні визнані: життя та здоров'я людей; національне багатство; навколишнє природне середовище. Подібні об'єкти тільки вже як об'єкти національної безпеки закріплено також у ст.3 Закону України "Про основи національної безпеки України" [7]. Проте в ньому, зокрема, в ст.7 пожежі не віднесено до реальних та по-

тенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві, що, на нашу думку, потребує обов'язкового виправлення шляхом доповнення цієї статті такою сферою як "пожежна безпека", в якій загрозами національній безпеці України визнати "пожежі та їх наслідки", а у ст.8 цього ж Закону до основних напрямів державної політики з питань забезпечення пожежної безпеки віднести ті, що передбачені Програмою забезпечення пожежної безпеки на період до 2010 року [8].

Вважаємо, що про обґрунтованість віднесення пожеж та їх наслідків до реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві свідчать і статистичні дані у цій сфері, відповідно з якими щорічно у нашій країні виникає понад 50 тис. пожеж, під час яких гине понад 1,5 тис. і одержує травми майже 2 тис. чоловік [9]. Пожежі завдають великих матеріальних, екологічних та моральних збитків. Щодоби в державі виникає в середньому 144 пожежі, у вогні гине 6 та отримує травми 4 особи, знищується 31 будівля, 4 одиниці техніки. Підрозділи пожежної охорони виїжджають за сигналом тривоги в середньому 576 разів [10].

Незважаючи на те, що в нормативних актах з питань пожежної безпеки заходи щодо її забезпечення визначаються по різному, а подекуди і дублюються, їх можна об'єднати у такі групи: 1) правотворчі; 2) правозастосовчі; 3) контрольні-наглядові; 4) установчі; 5) організаційні, які застосовуються (реалізуються) під час подібних за назвою форм (видів) діяльності уповноважених суб'єктів щодо забезпечення пожежної безпеки.

Так, правотворчі заходи реалізуються під час підготовки та прийняття правових актів у сфері забезпечення пожежної безпеки. Як зазначено у ст.1 Закону України "Про пожежну безпеку", правовою основою діяльності в галузі пожежної безпеки є Конституція, цей Закон та інші закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, прийняті в межах їх компетенції. Однак, як відомо, правовою основою будь-яких правовідносин крім вище названих є і міжнародні договори. Крім того, у ст.41 цього ж Закону зазначено, що "якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору". У зв'язку з цим доцільно ст.1 Закону України "Про пожежну безпеку", в якій визначаються правові засади діяльності в галузі пожежної безпеки, доповнити і міжнародними договорами.

До нормативних актів, що містять вимоги пожежної безпеки, необхідно віднести й ті, у найменуванні яких хоча й немає прямої вказівки на вимоги, що належать до пожежної безпеки, але які включають вимоги, спрямовані на попередження або запобігання пожежам.

Крім нормативних актів, які містять вимоги щодо дотримання правил пожежної безпеки, необхідно назвати і ті, що визначають: систему державних та громадських органів як суб'єктів забезпечення пожежної безпеки, їх структуру, завдання, функції та повноваження; порядок здійснення державного пожежного нагляду та контролю; порядок ліцензування діяльності щодо надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення, сертифікації та контролю продукції на відповідність вимогам пожежної безпеки; процедуру обліку та гасіння пожеж; порядок проходження служби в органах державної пожежної охорони; відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки.

Правозастосовчі заходи у цій сфері пов'язані із безпосередньою реалізацією норм нормативних актів у сфері пожежної безпеки. Доцільно виділити дві форми

такої реалізації: 1) активну, тобто здійснення дій, які передбачені відповідними нормативно-правовими актами у цій сфері. Наприклад, відповідно до ст.5 Закону України "Про пожежну безпеку", власники підприємств, установ та організацій або уповноважені ними органи зобов'язані: розробляти комплексні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки; розробляти і затверджувати положення, інструкції, інші нормативні акти, що діють у межах підприємства, установи та організації, здійснювати постійний контроль за їх додержанням; організувати навчання працівників правил пожежної безпеки та пропаганду заходів щодо їх забезпечення; створювати у разі потреби відповідно до встановленого порядку підрозділи пожежної охорони та необхідну для їх функціонування матеріально-технічну базу; подавати на вимогу державної пожежної охорони відомості та документи про стан пожежної безпеки об'єктів і продукції, що ними виробляється; здійснювати заходи щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики; своєчасно інформувати пожежну охорону про несправність пожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на своїй території; проводити службове розслідування випадків пожеж; 2) пасивну, яка полягає в утриманні певного суб'єкта від дій, за які встановлюється юридична відповідальність, тобто непорушенні заборонних норм, узгоджені своєї поведінки зі змістом норм права, які встановлюють юридичну відповідальність у цій сфері. Так, відповідно до ст.35 Закону України "Про пожежну безпеку" за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, створення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного пожежного нагляду, невиконання їх приписів винні в цьому посадові особи, інші працівники підприємств, установ, організацій та громадяни притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством. За порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконання приписів посадових осіб органів державного пожежного нагляду підприємства, установи та організації можуть притягатися у судовому порядку до сплати штрафу.

З наведеного видно, що законодавець передбачає юридичну відповідальність (зокрема, адміністративну) фізичних та юридичних осіб, з чим ми цілком погоджуємося. Додамо лише, що до адміністративної відповідальності за порушення правил пожежної безпеки юридичні особи мають притягуватись у тому випадку, коли неможливо індивідуалізувати відповідальність фізичних осіб.

Контрольно-наглядові заходи здійснюються під час спостереження і перевірки відповідності виконання і додержання підконтрольними суб'єктами правових норм у сфері пожежної безпеки. Юридичним результатом контрольно-наглядової діяльності є контрольно-правовий акт (рішення, постанова, подання, застереження, ухвала, повідомлення та ін.), який містить розпорядження констатуючого порядку та правоохоронні розпорядження про усунення виявлених правопорушень. Контрольно-наглядові заходи за станом пожежної безпеки в населених пунктах і на об'єктах незалежно від форм власності здійснюється відповідно до чинного законодавства органами пожежної охорони. Відповідно до ст.7 Закону України "Про пожежну безпеку" контроль за виконанням правил пожежної безпеки під час проектування, технічного переоснащення, будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів іноземних фірм та спільних підприємств регулюється чинним законодавством або умовами, передбаченими договорами сторін, якщо вони не суперечать чинному законо-

давству. На об'єктах приватної власності органи державного пожежного нагляду контролюють лише умови безпеки людей на випадок пожежі, а також вирішення питань пожежної безпеки, що стосуються прав та інтересів інших юридичних осіб і громадян.

Органи державного пожежного нагляду здійснюють контроль за додержанням вимог актів законодавства з питань пожежної безпеки керівниками центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ та організацій, а також громадянами, проводять згідно з чинним законодавством перевірки і дізнання за повідомленнями та заявами про злочини, пов'язані з пожежами та порушеннями правил пожежної безпеки.

Посадові особи органів державного пожежного нагляду є державними інспекторами з пожежного нагляду, які наділені відповідними контрольно-наглядовими повноваженнями.

Контроль за виконанням вимог пожежної безпеки на об'єктах Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Держприкордонслужби України та Державного департаменту України з питань виконання покарань здійснюється їх службами пожежної безпеки. Контроль за виконанням правил пожежної безпеки в лісах, на підземних об'єктах, у шахтах, розрізах і кар'єрах, рудниках, копальнях, при будівництві тунелів і гідротехнічних споруд, у разі проведення вибухових робіт, облаштування та експлуатації газового господарства, у рухомому складі залізничного, морського, річкового, повітряного і автомобототранспорту, морських і річкових спорудах, що знаходяться на плаву, на нафто-, газо- і продуктопроводах здійснюється згідно із чинним законодавством відповідними органами та службами органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать зазначені об'єкти, споруди або лісовий фонд. Контроль за введенням в експлуатацію та експлуатацією електроустановок здійснюється в порядку, встановленому МНС і Мінпаливенерго (п.п.1-7-1.11 Інструкції з організації роботи органів державного пожежного нагляду) [11].

Необхідно відзначити, що контрольно-наглядові заходи безпосередньо пов'язані із правоохоронними, які спрямовані на охорону та захист суб'єктів правовідносин у цій сфері та притягнення винних до відповідальності. Тобто їх основним завданням є боротьба із правопорушеннями у сфері пожежної безпеки. Контрольно-наглядові заходи, так би мовити, передують правоохоронним і спрямовані в першу чергу на виявлення правопорушень у сфері пожежної безпеки.

Правоустановчі заходи у сфері забезпечення пожежної безпеки здійснюються під час дозвільної діяльності органів державного пожежного нагляду, оскільки за загальним правилом "введення в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих, жилих та інших об'єктів, впровадження нових технологій, передача у виробництво зразків нових пожежонебезпечних машин, механізмів, устаткування та продукції, оренда будь-яких приміщень без дозволу органів державного пожежного нагляду забороняються" (ст.10 Закону України "Про пожежну безпеку"). Відповідно до ст.11 цього ж Закону, господарська діяльність, пов'язана з наданням послуг і виконанням робіт протипожежного призначення, провадиться на підставі ліцензій, що видаються в порядку, встановленому законодавством. Така господарська діяльність включає: проектування, монтаж, технічне обслуговування засобів протипожежного захисту та систем опалення, оцінку протипожежного стану об'єктів;

проведення випробувань на пожежну небезпеку речовин, матеріалів, будівельних конструкцій, виробів і обладнання, а також пожежної техніки, пожежно-технічного озброєння, продукції протипожежного призначення на відповідність установленим вимогам. Суб'єкт господарювання може отримати ліцензію на всі види робіт та послуг за переліком або на його частину залежно від здатності дотримання ліцензійних умов. Усі види пожежної техніки та протипожежного устаткування, що застосовуються для запобігання пожежам та для їх гасіння, повинні мати сертифікат відповідності.

Організаційні заходи у сфері забезпечення пожежної безпеки пов'язані із суто організаційною роботою, яка не потребує чіткого юридичного оформлення, не пов'язана із здійсненням юридично значущих дій, що спричиняють правові наслідки. Проте це не означає, що організаційні заходи зовсім не регулюється правом. Вони є підзаконними, здійснюються в рамках чинного законодавства і у межах компетенції того чи іншого органу. Правом регулюється лише загальна процедура здійснення організаційних заходів. До організаційних заходів у сфері забезпечення пожежної безпеки ми відносимо: аналітичну роботу; планування; проведення інструктажів, нарад, зборів трудового колективу, інших подібних масових заходів, які мають внутрішньо-організаційне спрямування; діловодство; забезпечення управління пожежною безпекою (правове, інформаційне, кадрове, матеріально-технічне, фінансове); масово-роз'яснювальну роботу щодо дотримання правил пожежної безпеки.

На завершення зазначимо, що лише комплексне та науково обґрунтоване використання усіх наведених заходів забезпечення пожежної безпеки дозволить до-

сягти головної її мети – захищеності життя та здоров'я людей, їх майна, національного багатства і навколишнього природного середовища. Отже, зміст забезпечення пожежної безпеки складають правотворчі, правозастосовчі, контрольні-наглядові, правоустановчі та організаційні заходи, які водночас є формами (видами) діяльності загальних та спеціальних суб'єктів у цій сфері, компетенція та повноваження яких мають стати предметом окремого розгляду.

1. Про пожежну безпеку: Закон України від 17 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 5. – Ст. 21. 2. Окнян В.К. Кримінально-правова відповідальність за порушення правил пожежної безпеки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1997 – 21 с. 3. Куц І.Г. Боротьба з пожежами в житловому секторі (кримінально-правовий та кримінологічний аспекти): Дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 – К.: НАВСУ, 2003. – 209 с. 4. Касьянов Б.Е. Организационные и правовые основы пожарной безопасности. – Ташкент: "Мехнат", 1990. – 230 с. 5. Колесніков В.В. Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами): Дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 – Х.: НУВС, 2004. – 185 с. 6. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): Дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 – Х.: НАВСУ, 2004. – 201 с. 7. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351. 8. Про затвердження Програми забезпечення пожежної безпеки на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 липня 2002 р. № 870. 9. Боротьба із пожежами / Статистичні дані Державного департаменту пожежної безпеки МНС за 2006 р.. – К.: Державний департаменту пожежної безпеки МНС, 2006. – 34 с. 10. Про стан забезпечення пожежної безпеки та заходи щодо її поліпшення: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1999 р. № 1943. 11. Про затвердження Інструкції з організації роботи органів державного пожежного нагляду: Наказ МНС від 6 лютого 2006 р. № 59.

Надійшла до редколегії 15.05.06

О. Клепікова, канд. юрид. наук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОРГОВЕЛЬНОГО МОРЕПЛАВСТВА ЯК ВИДУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджуються історія виникнення торговельного мореплавства та становлення законодавства про торговельне мореплавство, окремі питання визначення торговельного мореплавства як виду господарської діяльності.

The history of the development trade navigation is studied. The formation of legislation on trade navigation. The essentials of definitions of trade navigation as a type of economic activities.

Актуальність питання правового регулювання торговельного мореплавства доведена низкою наукових досліджень та публікацій, які з'являються останнім часом в юридичній літературі.

Теоретична основа дослідження представлена дисертаціями, статтями, підручниками науковців радянського періоду – Савичева Г.П., Тарасова М.О., Маковського О.Л., Самойловича П.Д., Єгорова К.Ф., Джавада Ю.Х., Жудро О.К., та українських вчених – Вакулович Е.В., Стрельцової Є.Д., Шемякіна О.Н., Короткого Т.Р., Брильова О.А., інших.

Метою цього дослідження є узагальнення результатів проведених теоретичних досліджень з питань правового регулювання торговельного мореплавства. Відповідно до вказаної мети пропонується історико-правова думка про торговельне мореплавство, визначення мореплавства та його видів, обґрунтування правової природи торговельного мореплавства як виду господарської діяльності. Для вивчення історії становлення законодавства про торговельне мореплавство використовується історичний метод дослідження, для викладення іншого матеріалу – формально-логічний метод.

Історія виникнення торговельного мореплавства та становлення законодавства про торговельне мореплавства представлена в юридичній літературі неодно-

значно: в одних дослідженнях аналізується досвід капіталістичних країн, в інших – Радянського Союзу, у публікаціях українських вчених йдеться про історію розвитку морського права України. Вищезазначене, на думку автора, є підставою для узагальнення історії виникнення торговельного мореплавства та становлення законодавства про торговельне мореплавство, а також для визначення історичних періодів становлення й розвитку враховуючи їх особливості. Отже, історія виникнення торговельного мореплавства та становлення законодавства про торговельне мореплавство, може бути представлена як: історико-правова думка про торговельне мореплавство капіталістичних країн, за радянських часів та безпосередньо України.

Законодавство про торговельне мореплавство капіталістичних країн пройшло багатовіковий розвиток. Норми морського торгового права склалися спочатку у формі морських звичаїв рабовласницьких держав, [3] розташованих у середземноморському басейні й отримали назву "Родоське морське в право". В подальшому поширення мали збірники морських звичаїв: Таблиці Амальфі (X-XI ст.), Морський Консулат (XIV ст.), Роль д'Олерон (XII-XIV ст.), Закони Вісбі (XIV ст.), Морське керівництво (початок XVII ст.), Ганза